

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ

МЕЛЬНИК НАТАЛІЯ ІВАНІВНА

УДК 373. 21 “71” (73)

РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У США

13.00.08 – дошкільна педагогіка

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Київ – 2011

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства перед вітчизняними дошкільними навчальними закладами постали нові завдання, зумовлені входженням України до міжнародного освітнього простору, переходом суспільства на якісно новий рівень та необхідністю державотворення як історичною потребою нації. Особливої значущості набула проблема формування різнобічної, активної, творчої особистості з перших років життя. Закладена в сучасних державних документах (Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, закони України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, Базовий компонент дошкільної освіти, концепція Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року) методологія освіти надає пріоритетності високодуховній особистості, її життєвому самовизначенню, самореалізації, життєтворчості і, відповідно, апелює до сучасної особистісно зорієнтованої парадигми освіти. Вагомий внесок в обґрунтування закономірностей, принципів, змісту, сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти зроблено вітчизняними вченими: Л. Артемовою, І. Бехом, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Доукіною, О. Кононко, К. Крутій, Н. Кудикіною, В. Кузьменко, Т. Піроженко, З. Плохій, О. Пометун, Т. Поніманською, І. Рогальською, Т. Степановою та ін. Сучасний стан дошкільної освіти та історію її розвитку висвітлюють Е. Вільчковський, Ю. Косенко, Т. Пантюк, С. Попиченко, О. Проскура, Н. Лисенко та ін.

Однак європейський вибір України актуалізував необхідність реформування та впровадження інноваційних технологій дошкільної освіти в Україні на підставі вивчення й адаптації зарубіжного досвіду до національних реалій. Цим зумовлена необхідність критичного осмислення і творчого застосування досвіду США – однієї з провідних і високорозвинених країн світу. Вивчення вітчизняних досліджень показало, що предметом аналізу українських дослідників обирався широкий спектр теоретичних і практичних проблем американської педагогіки. Проблемі вивчення зарубіжної освіти та освіти США присвятили свої наукові

роботи Н. Абашкіна, Н. Авшенюк, Г. Алексеви́ч, О. Алексеєва, А. Алексюк, В. Базуріна, І. Білецька, О. Волошина, І. Зязюн, Ю. Кищенко, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Любар, О. Овчарук, Д. Пащенко, О. Першукова, Л. Пуховська, А. Сбруєва, С. Старовойт, О. Сухомлинська, М. Тадєєва, Н. Яцишин та ін. Важливі питання освіти США – історії, теорії, основ педагогічної підготовки фахівців, структури загальної та професійної освіти, реформування освітньої галузі, тенденції розвитку – висвітлено у дисертаційних роботах і монографіях Н. Бідюк, Б. Вульфсона, А. Джуринського, В. Жуковського, О. Заболотної, Н. Кічук, М. Кларіна, М. Красовицького, Г. Лактіонової, З. Малькової, О. Мілютіної, Н. Ничкало, П. Пилиповського, Є. Тищенко, М. Шутової та ін.

У США питання становлення та розвитку дошкільної освіти країни вивчали провідні американські учені. Їхні дослідження були спрямовані на розкриття теоретичних засад і практичного аспекту організації дошкільної освіти у Сполучених Штатах Америки (Б. Бітті, Е. Дейл-Рос, Л. Джеймс, Е. Кахан, М. Стівен, Б. Сподек), на вивчення історичних передумов формування системи дошкільної освіти (Б. Бітті, М. Віновскіс, С. Барнет), на підготовку вихователів до роботи в американських дошкільних закладах (М. Вайтбук, А. Ейчберг, К. Зейчер, Д. Отт, Г. Прайс, Д. Хьюс). Особливості розвитку дошкільної освіти в контексті глобалізаційних процесів у світі досліджувались С. Барнетом, Е. Зільгером, Б. Лейбовіч, Р. Майерсом; праці Дж. Дьюї, Л. Кольберга, Л. Моррова, Ф. Пауера, Б. Спока, Е. Хіггінса та інших сприяли визначенню основних концептуальних засад освіти дітей.

Дошкільна освіта України опинилася, по суті, на перехресті двох головних векторів її розбудови – національного та євроінтеграційного, в зв'язку з чим виникла потреба аналітичного осмислення теорії і практики освіти дітей дошкільного віку, форм організації педагогічного процесу в дошкільних навчальних закладах США. Окремі аспекти розвитку американської дошкільної освіти в межах дослідження історії та особливостей становлення і розвитку освітньої галузі за рубежом висвітлено в працях Л. Парамонової та Е. Протасової.

Відтак, перед українською педагогічною наукою постала необхідність комплексного дослідження теорії і практики розвитку дошкільної освіти США, вивчення та аналізу американського досвіду з організації дошкільної освіти, який доцільно враховувати у вітчизняній педагогічній практиці.

Відсутність спеціальних досліджень розвитку дошкільної освіти у США, значущість зарубіжного досвіду й результатів порівняльного аналізу для України в нових соціально-економічних умовах, важливість урахування американської теорії і практики в процесі вдосконалення системи дошкільної освіти України слугують переконливими аргументами актуальності дослідження **“Розвиток дошкільної освіти у США”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького як складова теми кафедри соціальної педагогіки, дошкільної та початкової освіти “Підвищення ефективності педагогічного процесу в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах” (протокол № 2 від 09.10.2009 р.). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 7 від 25.02.2008 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні НАПН України (протокол № 8 від 28.10.2008 р.).

Мета дослідження здійснити комплексний аналіз розвитку дошкільної освіти у США; вивчити американський досвід з організації дошкільної освіти та розробити рекомендації щодо його використання в Україні.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз наукових джерел з проблеми дослідження та уточнити зміст і сутність базових понять “дошкільна освіта”, “передшкільна освіта”, “рання дошкільна освіта”, “дошкілля”, “дошкільне виховання”, якими послуговуються американські фахівці в галузі дошкільної освіти.

2. Розкрити особливості розвитку теорії і практики американської

дошкільної освіти в другій половині XX – початку XXI століття та визначити її концептуальні засади.

3. Охарактеризувати специфіку функціонування сучасної системи дошкільної освіти США.

4. З'ясувати тенденції розвитку дошкільної освіти у США та Україні в контексті глобалізації міжнародного освітнього простору.

5. Вивчити та проаналізувати американський досвід з організації дошкільної освіти, який доцільно враховувати в практиці вітчизняних дошкільних навчальних закладів та розробити рекомендації щодо його використання в Україні.

Об'єкт дослідження – система дошкільної освіти у США.

Предмет дослідження – розвиток теорії та практики дошкільної освіти у США.

Методи дослідження. Відповідно до поставленої мети та завдань було використано комплекс взаємодоповнювальних методів.

Теоретичні: вивчення, узагальнення, систематизація психолого-педагогічної літератури зарубіжних та вітчизняних першоджерел з теми дослідження для з'ясування стану опрацювання проблеми, визначення базових підходів до порушення питання, упорядкування матеріалу та забезпечення логіки його викладу; *синтез, абстрагування, аналогія* для розгляду розвитку теоретичних питань дошкільної освіти та обґрунтування категорійно-поняттєвого апарату, формування висновків та пропозицій; *історіографічний і ретроспективний аналіз* для з'ясування історичних особливостей розвитку теорії та практики дошкільної освіти США, ознайомлення з нормативно-правовою та законодавчою базою, яка забезпечує ефективність її функціонування; *порівняльний аналіз*, який дозволив порівнювати і зіставляти тенденції розвитку американської і вітчизняної дошкільної освіти, а також підходи до організації педагогічного процесу в дошкільних навчальних закладах США і України; *структурний аналіз*, що забезпечив розгляд педагогічного процесу в американських і українських

дошкільних закладах на основі системовітвірних компонентів; *метод аналізу документації* (освітніх програм, планів педагогічного процесу в дошкільних навчальних закладах) для вивчення реального стану діяльності американських та вітчизняних дошкільних установ у сучасних умовах. *Емпіричні*: діагностичні (педагогічне спостереження, анкетування, бесіди, вивчення творчих робіт дітей, вивчення документації дошкільних закладів США і України; вивчення життєвих історій і педагогічних ситуацій (метод педагогічної антропології); вивчення педагогічного досвіду американських вихователів для уточнення додаткової інформації щодо організації педагогічного процесу в американських дошкільних установах та для забезпечення об'єктивності одержаних результатів дослідження.

Теоретико-методологічною основою дослідження є фундаментальні теоретичні положення вітчизняних і зарубіжних учених із проблем: загальної та порівняльної педагогіки (Н. Абашкіна, Б. Вульфсон, О. Джуринський, М. Красовицький, В. Кремень, Н. Лавриченко, О. Локшина, З. Малькова, О. Овчарук, Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Сухомлинська); теорії освітніх систем та їх розвитку (А. Алексюк, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.); концептуальні засади розвитку, виховання та навчання дітей раннього та дошкільного віку (Дж. Бенкс, Дж. Браун, Дж. Брунер, Л. Деккер, Р. Джонсон, Дж. Дьюї, Є. Коллі, Д. Кьорп, А. Маслов, Ф. Майером, К. Раян, К. Роджерс, Б. Скінер, Е. Толман, Е. Торндайк, Дж. Уотсон, Л. Фішер, А. Уінн); концепції розвитку освіти, навчання й виховання у сучасних умовах (І. Бех, А. Алексюк, В. Кремень); теоретико-методичні засади розвитку дошкільної освіти в Україні (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Лисенко, О. Іонова, О. Кононко, С. Попиченко, Н. Рогальська, Т. Поніманська, Н. Гавриш та ін.); зарубіжні системні педагогічні технології розвитку, виховання та навчання дітей (О. Декролі, Ф. Дольто, С. Френе, Р. Штайнер); полідисциплінарні дослідження дитинства (В. Абраменкова, А. Богуш, Ф. Дольто, В. Зеньковський, Д. Ельконін, В. Кудрявцев, С. Литвиненко, В. Мухіна, М. Осоріна, Н. Побірченко, Т. Поніманська, Ю. Приходько, Д. Фельдштейн).

Джерельна база дослідження. У процесі науково-педагогічного пошуку використано 359 джерел (у тому числі 241 англомовних). Основними джерелами, при написанні дисертації були: офіційні документи з питань освіти США та України, директивні та нормативні акти американського уряду, окремих штатів та освітніх округів, рішення комісій з питань освітньої політики “Стан дошкільної освіти” (The state of Preschool) (2002–2007), “NIEER”(1997–2007), програму “Жодної дитини поза увагою” (No child left Behind), Закон “Про освіту США” (Educational Law of USA), Акт “Про програму “Хед Старт” (The Head Start Act); монографії і наукові публікації американських (Дж. Дьюї, Ф. Пауера, Е. Хіггінса, Л. Кольберга, Т. Лікона, К. Райана, В. Хьюїтта, Б. Бітті, Е. Джеміно-Хаскена, Л. Моррова, М. Стрікланда), українських і зарубіжних науковців (З. Плохій, Н. Бідюк, З. Малькова, Н. Ничкало, Г. Дмитрієв, М. Красовецький та ін.); офіційні документи міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейського Союзу) щодо дошкільної освіти; матеріали міжнародних конференцій, семінарів та симпозіумів у галузі освіти (Тайланд, 1990; Женева, 1992; Афіни, 2003); статистичні дані про розвиток дошкільної освіти, мережу навчальних закладів у США (State Preschool Yearbook); навчальні плани та програми американських (“Ланс Круз”, “ДНЗ св. Джозефа”) та вітчизняних (“Меридіан”, “Святошинська гімназія”) дошкільних установ; американські періодичні педагогічні видання “International Studies Perspectives”, “American Studies International”, “Journal of Technology and Teacher Education”, “Journal of the Learning Sciences” та ін.; вітчизняні та зарубіжні реферативні збірники, словники, довідники, енциклопедичні видання; матеріали Європейської мережі інформації і документації в галузі освіти (EURYDICE); матеріали міжнародної педагогічної енциклопедії (International Encyclopedia of Education).

Автор особисто вивчала досвід американського дошкільного закладу “Ланс Круз” (м. Харісон) та освітнього центру для дітей “Святого Джозефа” (м. Франккенмус) штату Мічиган.

Наукова новизна й теоретичне значення полягає в тому, що *вперше*:

здійснено комплексне дослідження розвитку теорії і практики дошкільної освіти США у єдності цілей, принципів, завдань змісту, організаційних форм і методичних засад її реалізації,

розкрито особливості розвитку американської дошкільної освіти (визначення пріоритетності дошкільної освіти в американському суспільстві; спрямованість освітньої політики держави на забезпечення дошкільною освітою якомога більшої кількості дітей та створення рівних умов для отримання якісної дошкільної освіти кожною дитиною; здійснення управлінням штатів та органами місцевого самоврядування контролю за дотриманням визначених Міністерством освіти й науково-методичними установами вимог до дошкільної освіти; розробка та впровадження національних освітніх стандартів дошкільної освіти; зміцнення демократії та гуманності в підходах до розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку; пошук інновацій в організації педагогічного процесу в дошкільних установах); визначено концептуальні засади дошкільної освіти США (концепції “соціального реконструктивізму”, “громадської освіти”, “освіти для виживання”, “виховання характеру”, “полікультурної освіти дітей”, “виховного середовища”, “інтегрованого розвитку компетентності”, “гуманістичної освіти” спільною ознакою яких є їх гуманістична спрямованість);

охарактеризовано специфіку функціонування американської системи дошкільної освіти (складність усієї системи освіти країни, що зумовлена адміністративним устроєм країни; здійснення державної освітньої політики через регіональні муніципальні представництва; наявність різних форм отримання дошкільної освіти, що обумовлює різноманітність типів дошкільних установ; варіативність програм дошкільної освіти; наступність дошкільної та початкової освіти);

з’ясовано тенденції розвитку дошкільної освіти у США та Україні (провідні: підвищення статусу дошкільного дитинства; спрямованість державної освітньої політики на охоплення дошкільною освітою якомога більшої кількості дітей; а також сутнісно-визначальні, змістово-процесуальні та організаційно-структурні

тенденції);

вивчено та проаналізовано американський досвід з організації дошкільної освіти, який доцільно враховувати в практиці вітчизняних дошкільних навчальних закладів;

уточнено зміст і сутність базових понять, якими послуговуються американські фахівці у галузі дошкільної освіти – “дошкільна освіта”, “передшкільна освіта”, “рання дошкільна освіта”, “дошкілля”, “дошкільне виховання”;

подальшого розвитку набули теоретичні положення щодо реформ та інновацій, які мали місце в американській дошкільній освіті кінця ХХ – на початку ХХІ століття.

Практичне значення дослідження полягає в забезпеченні педагогічного процесу вищих навчальних закладів України всіх рівнів акредитації теоретичним матеріалом щодо питання розвитку дошкільної освіти у США. Результати дослідження можна творчо використати в практичній реалізації завдань дошкільної освіти України, яка прагне до повноцінного членства в міжнародних процесах, для розробки рекомендацій щодо оновлення, удосконалення системи дошкільної освіти України.

Матеріал дисертаційної роботи може бути використаний для розширення змісту лекційних та практичних занять з теорії та історії педагогіки, порівняльної та дошкільної педагогіки у вищих навчальних закладах, у системі післядипломної освіти педагогічних працівників, у розробці навчально-методичної літератури з дошкільної педагогіки, в практиці методичних об’єднань фахівців дошкільної освіти, дошкільних навчальних закладів.

Практична значущість полягає також у розробці рекомендацій щодо оновлення й удосконалення системи дошкільної освіти в Україні і збагачення змісту програм дошкільної освіти на основі вивчення американського досвіду.

Основні результати та висновки дослідження **впроваджено** у практику роботи: Маріупольського державного університету (довідка № 1535/01–23/08 від

30.11.2010 р.); Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка № 01/1027-1 від 07.09.2010 р.); Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 6009/01-37/14 від 02.12.2010 р.), Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького (довідка № 251/03-а від 20.08.2010 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалась через оприлюднення результатів дослідження на *міжнародних* науково-теоретичних та науково-практичних конференціях: “Теоретико-методологічні засади особистісного становлення дошкільника в полікультурному просторі соціуму в добу його освітніх трансформацій” (Івано-Франківськ – Берегово – Хмельницький, 2008); “Передшкільна освіта: проблеми та перспективи” (Миколаїв, 2008); “Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу” (Ялта, 2009); “Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону” – присвячена 65-річчю РВНЗ Кримського гуманітарного університету (Ялта, 2009); “Формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в умовах глобалізації” (Херсон, 2009); “Сучасне дошкільня: реалії та перспективи” (Київ, 2009); “Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу” (Ялта, 2010); *всеукраїнських науково-практичних конференцій*: “Дошкільна освіта у контексті розвитку суспільства: тенденції та перспективи” (Умань, 2009), “Психолого-педагогічний та соціальний супровід дитини дошкільного віку” (Слов’янськ, 2010), “Сучасні тенденції розвитку теорії і практики дошкільної освіти” (Полтава, 2010), “Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти” (Херсон, 2010); *міжнародних педагогічних читаннях*: “Формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в умовах глобалізації” (Херсон, 2009), “Спільна робота сім’ї і громадськості з формування особистості, Людини, громадянина України” (Черкаси, 2010); *всеукраїнських педагогічних читаннях*: “Спільна робота сім’ї і громадськості з формування особистості, Людини, громадянина” (Черкаси, 2010).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження представлено в 16 одноосібних публікаціях, серед них: 9 статей у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України, 7 статей у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, переліку умовних позначень, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації – 327 сторінок, загальний обсяг дисертації 188 сторінок, обсяг основного тексту – 209 сторінок. Робота містить 29 таблиць на 18 сторінках, 7 рисунків на 4 сторінках, 23 додатки на 83 сторінках. У списку використаних джерел на 36 сторінках подано 359 найменувань, з них 241 – англійською мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У *вступі* обґрунтовано актуальність і доцільність вибору теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами й темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет наукового пошуку; сформульовано теоретико-методологічні засади; охарактеризовано методи; з'ясовано наукову новизну, практичне значення роботи; поінформовано про апробацію результатів дослідження; подано відомості про публікації, структуру й обсяг дисертації.

У *першому розділі* – **“Теоретичні засади дошкільної освіти США другої половини ХХ століття – початок ХХІ століття”** – проаналізовано особливості розвитку теорії і практики дошкільної освіти у США в контексті освітньої політики в країні та розкрито концептуальні засади сучасної американської дошкільної освіти; проаналізовано нормативну базу, яка регулює реалізацію основних завдань дошкільної освіти у США.

У дослідженні встановлено, що один із найбільш вагомих впливів на розвиток американської дошкільної освіти здійснює держава як інститут публічної влади. У сучасному громадянському суспільстві США освіта – одна із основних сфер державної діяльності, а освітня політика та її реформування –

невід’ємна частина державної політики. На підставі аналізу законодавчих та нормативно-правових документів, які регулюють дошкільну освіту у США (акти “Про Освіту”, “Про програму Хед Старт” (1981), “Про економічні можливості” (1964), “Про розвиток елементарної та середньої освіти” (1965), закони “Про реабілітацію” (1973), “Про осіб з особливими освітніми потребами” (1975), “Про американців з особливими потребами” (1973), “Цілі – 2000” (1994), “Жодної дитини поза увагою” (2001), “План від 0 до 5” (2008)), у дисертації доведено, що державна політика країни забезпечує утвердження в дошкільній освіті принципів міжкультурної, гендерної, расової та фізичної рівності, підвищення якості та ефективності освіти за рахунок збільшення інвестицій та сприяння міжнародній співпраці у сфері дошкільної освіти.

З’ясовано, що розвиток дошкільної освіти США обумовлює ряд особливостей. Федеральним урядом США окреслюються основні положення і завдання дошкільної освіти, а кожен штат несе відповідальність та звітує перед урядом з питань реалізації постанов. Дошкільна освіта в країні регулюються Актом “Про програму Хед Старт”, прийнятим у 1965 році, та поправками до нього, де визначено умови та вимоги щодо надання якісної дошкільної освіти, обов’язкові для дотримання дошкільними закладами кожного штату. Контроль за дотриманням визначених стандартів та виконанням вимог покладено на управління штатів та органи місцевого самоврядування.

У США статус дошкільної освіти на загальнодержавному рівні розглядається як важливий аспект загальної освіти дітей, якість якої забезпечується шляхом модернізації дошкільної ланки, збільшення державного фінансування дошкільних навчальних закладів, оновлення технічного, навчально-методичного матеріалу, змін форм і методів розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку. Державна освітня політика США впродовж останніх десятиліть позначилася тенденціями від сприяння рівним можливостям в отриманні дошкільної освіти до економічної доцільності інвестування у сферу дошкільної галузі та стимулювання її якості, а також державної підтримки приватних інвестицій у дошкільну освіту.

Сучасна освітня політика США спрямована на внесення змін до Закону “Жодної дитини поза увагою” за такими напрямками: 1) посилення відповідальності дошкільних навчальних закладів перед державою щодо забезпечення освітою усіх дітей дошкільного віку; 2) удосконалення системи своєчасного виявлення позитивних чи негативних результатів педагогічного процесу дошкільної установи.

Інвестування в дошкільну освіту реалізується через запровадження “Плану від 0 до 5”, яким передбачено виконання шести пунктів: 1) надання соціальних грантів неблагополучним та малозабезпеченим сім’ям, які виховують дітей дошкільного віку; 2) державна фінансова підтримка реалізації програми “Хед Старт”; 3) інтеграція американської системи дошкільної освіти у Всесвітню мережу дошкільної освіти; 4) фінансова підтримка грантів, програм по догляду за дітьми та розвитку дітей дошкільного віку; 5) кредитування малозабезпечених сімей для догляду за дітьми; 6) створення Президентської ради дошкільної освіти з метою покращення співробітництва між федеральним урядом країни та управліннями кожного штату, органами місцевого самоврядування.

На підставі історико-педагогічного аналізу досліджено концептуальні засади дошкільної освіти у США, які беруть витоки з другої половини ХХ століття – періоду, в якому відбувається інтенсивне реформування дошкільної освіти та піднесення її на загальнодержавний рівень. Аналіз історичних джерел, праць американських науковців з історії розвитку освіти США засвідчують взаємообумовленість сучасних концепцій дошкільної освіти з положеннями педагогічних теорій Ф. Фребеля, М. Монтесорі, Ж. Піаже, А. Бронсона, Дж. Дьюї, А. Маслоу, К. Роджерса, Б. Скінера, Е. Торндайка, Дж. Уотсона та ін. У 80-ті роки ХХ століття розвиток педагогічної думки США проходив під впливом ідей американських психологів та педагогів: Дж. Брунера, Х. Віткіна, Дж. Брукса, Р. Одома, Дж. Торнелла, Дж. Шваба, П. Бернса, Дж. Брукса та ін. Аналіз розвитку концептуальних засад дошкільної освіти у США свідчить, що в сучасних американських концепціях дошкільної освіти домінують тенденції до

переорієнтації, інтерпретації та синтезу найцінніших положень філософії освіти, розроблених у минулому. Незаперечним є факт еволюції концептуальних засад дошкільної освіти США під впливом таких філософських напрямів, як прагматизм, прогресивізм, біхевіоризм, технократизм та гуманізм. Вивчення концептуальних засад дошкільної освіти дозволило класифікувати концепції дошкільної освіти на *технократичні* (ґрунтуються на раціональній науковій основі, технологізації формування знань, умінь та навичок, педагогічних теоріях навчання) та *ліберально-гуманістичні* (ґрунтуються на особистісно зорієнтованому підході до розвитку, виховання та навчання дітей). До сучасних концепцій дошкільної освіти США належать: концепції “соціального реконструктивізму”, “громадської освіти”, “освіти для виживання”, “виховання характеру”, “полікультурної освіти дітей”, “виховного середовища”, “інтегрованого розвитку компетентності” та “гуманістичної освіти”. Спільною ознакою для означених концепцій є гуманістична спрямованість педагогічного процесу на гармонійний розвиток особистості, формування її життєвих компетентностей, формування в дітей розуміння проблем суспільства в цілому.

У *другому розділі* дисертації – **“Організація та функціонування системи дошкільної освіти у США”** – уточнено зміст і сутність базових понять “дошкільна освіта”, “передшкільна освіта”, “рання дошкільна освіта”, “дошкілля”, “дошкільне виховання”, якими послуговуються американські фахівці у галузі дошкільної освіти; розкрито специфіку сучасної американської системи дошкільної освіти та всіх її компонентів, охарактеризовано форми, методи та засоби практичної реалізації основних завдань дошкільної освіти у США, проаналізовано особливості підготовки американських педагогів до професійної діяльності в дошкільних навчальних закладах.

Вивчення науково-педагогічної літератури дозволило уточнити зміст та сутність понять, які використовуються в американській дошкільній педагогіці: “дошкільна освіта”, “передшкільна освіта”, “рання дошкільна освіта”, “дошкілля”, “дошкільне виховання”, а також з’ясувати, що їх використання

обумовлене приналежністю дошкільних установ до громадського, приватного, державного та релігійного секторів.

Здійснений аналіз дав підстави стверджувати, що в американській педагогічній науці найбільш вживаним серед фахівців є поняття “дошкільна освіта” (Preschool education), оскільки воно найбільш широко розкриває її сутність та закономірності соціального, розумового, мовного і фізичного розвитку дітей з ранніх років життя. Поняття “дошкільня” (kindergarten) – вужче за значенням, оскільки використовується для позначання освіти дітей, що є перехідною ланкою між дошкільною та початковою освітою та є складовим компонентом системи обов’язкової освіти. Терміном “передшкільна освіта” (pre-school) послуговуються, коли мова йде про освіту дітей у приватних та релігійних дошкільних установах, або закладах, що адмініструються громадськими школами. Натомість “дошкільня” (pre-kindergarten) використовується для позначання освіти дітей у громадських дошкільних закладах, заснованих штатом, федеральними місцевими фондами чи благодійними організаціями громадського сектору. Поняття “рання освіта дітей” та “дошкільне виховання” (early childhood education, early childhood upbringing) є тотожним визначенню “дошкільна освіта” (pre-school education) і використовується для позначання дошкільної освіти дітей від народження до п’яти – шести років.

Дослідження системи дошкільної освіти США дозволило виокремити такі основні її компоненти: Міністерство та відділи освіти США – освітні представництва дошкільної освіти кожного штату (на рівні регіонального й місцевого управління), науково-методичні установи дошкільної освіти, дошкільні навчальні заклади, програми дошкільної освіти.

Міністерством освіти Сполучених Штатів запроваджується низка законів, актів щодо дошкільної освіти, її змісту. Одними із найвизначніших та найважливіших законодавчих документів в американській дошкільній освіті є “Акт про державну програму “Хед Старт” (1965 р.), закони “Цілі 2000” (1994 р.), “Жодної дитини поза увагою” (2001 р.), “План від 0 до 5” (2008 р.), які суттєво

вплинули не тільки на удосконалення системи дошкільної освіти, а й на її подальший розвиток.

Невід’ємним компонентом сучасної системи дошкільної освіти США є науково-методичні установи, серед яких найбільш впливові є: Освітній центр раннього навчання дітей, Національна асоціація освіти дітей, Національна асоціація спеціалістів дошкільної освіти при Державному відділі освіти, Національний інститут досліджень дошкільної освіти. Мета та завдання дошкільної освіти США визначаються Національною асоціацією освіти дітей (NAYEC) та Національним дослідницьким центром дошкільної освіти (NCSE) і передбачають формування цілісної особистості відповідно до вимог американського суспільства.

Різноманітність та варіативність американських дошкільних закладів обумовлюється джерелами їхнього фінансування: *приватні* (Private preschools), *державні* (Head Start–State pre-schools) та *громадські* дошкільні установи (Public Pre-schools). У дисертації дошкільні навчальні заклади США класифіковано за формою та часом перебування у них дітей: *дошкільна ігрова група* (pre-school play group, playgroup); *центр догляду за дитиною, або сімейний центр по догляду за дитиною* (day care, family childcare); *дитячий дошкільний заклад* для дітей раннього віку, або *школи для дітей раннього віку* (nursery school); *дитячий садок* (kindergarten); *лісові дитячі садки* або *садки під відкритим небом* (forest/wood kindergarten, open-air kindergarten, nature kindergartens, outdoor nursery, nature preschool). Встановлено, що в цих дошкільних закладах діти можуть перебувати як протягом повного робочого дня (All-day kindergartens, Full-day kindergartens), так і протягом кількох годин (Part-time kindergartens).

Визначено, що різноманітність та варіативність дошкільних закладів освіти обумовлюється і наявністю різних програм дошкільної освіти, які відрізняються за джерелами фінансування, функціональним призначенням, тривалістю навчання та часом перебування дітей в дошкільній установі. До програм погодинного перебування належать “Хайпі” – програма розрахована на

організацію навчально-виховної діяльності батьків та дітей, які приходять до центру розвитку дитини на кілька годин; “Рання освіта Хед Старт” – програма передбачає погодинну організацію фахівцем дошкільної освіти діяльності дитини вдома. До програм повного робочого дня належать програми “Хед Старт”, “Хай Скоуп”, “Бенк Стріт”, розроблені на основі методики Марії Монтессорі, та Вальдорфські програми, за якими працюють дошкільні навчальні заклади та освітні центри. Освітні програми дошкільної освіти “Хед Старт”, “Хай Скоуп”, “Бенк Стріт” – багатофункціональні, спрямовані на розумовий, фізичний, мовний, креативний та соціальний розвиток особистості дитини; програма Монтессорі зорієнтована здебільшого на навчання дітей з особливими потребами та їхній соціальний розвиток; прерогативою програми Вальдорфської школи є розвиток розумових здібностей дітей. Згідно із програмами дошкільної освіти складаються навчальні плани (курікулуми), які окреслюють принципи організації педагогічного процесу в американських дошкільних закладах. Курікулум дошкільної освіти є основою підвищення її якості, удосконалення та реформування; він визначає мету, завдання, особливості організації педагогічного процесу в дошкільній установі та перелік основних знань про предмети, явища довкілля, взаємозв’язки в навколишньому середовищі, якими оволодівають діти дошкільного віку.

Аналіз роботи американських дошкільних закладів засвідчив, що в педагогічному процесі вихователі використовують цілий комплекс форм, методів та засобів, які сприяють реалізації завдань дошкільної освіти, створенню позитивного “розвивального середовища” для дітей дошкільного віку. Основними видами діяльності і відповідними організаційними *формами* в американських дошкільних установах, є: 1) *навчально-пізнавальна діяльність* – організація освітнього процесу у формі розвивальної гри; 2) *діяльність поза межами групи* – культурно-дозвіллева, громадсько корисна, соціально-комунікативна: організація свят (фестивалів, тематичних виставок дитячих робіт, тематичних тижнів, днів творчості), ігри на відкритому повітрі, ігрова, навчальна

та трудова діяльності на групових майданчиках, навчальні екскурсії, прогулянки (в місто, до лісу, водоймища); 3) *діяльність поза межами дошкільних установ* – участь у культурних заходах місцевої громади (громадські фестивалі), залучення дітей до інших дитячих дошкільних організацій (танцювальні гуртки, участь у хорах при церкві, театральних студіях), участь у змаганнях та конкурсах місцевого та державного рівня (спортивні змагання, мистецькі конкурси) тощо.

Найбільш широко в американських дошкільних установах використовуються інтерактивні *методи* розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку, серед яких: 1) *навчально-виховні (словесні)* – пояснення, розповідь, переконання, приклад, проблемна бесіда, дискусія; 2) *практично-діяльнісні* – вправи, колективна та самостійна діяльність, спостереження, ігри, досліди, робота в парах, колективно та індивідуально над проектом (навчальні, творчі, дослідницькі проекти); соціальне включення – активне залучення дітей до спілкування та взаємодії з однолітками і дорослими, виховуюче спілкування між дітьми (обмін подарунковими картками, листівками); 3) *методи стимулювання та контролю* – позитивне ставлення до досягнень дитини, схвалення її дій щодо розв'язання проблемних завдань та запобігання конфліктним ситуаціям, підтримка комфортного для всіх психологічного мікроклімату в групі дітей; дисциплінарні зауваження у випадку порушень правил дошкільної установи (порушення міжетнічних, міжрасових, гендерних стосунків у групі та поза її межами); 4) *наочні* – демонстрації, комп'ютерні презентації, перегляд кінофільмів та мультфільмів, використання комп'ютерів, ЗМІ тощо.

Серед найбільш поширених *засобів* розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку використовують: 1) прості засоби: словесні (слово педагога як засіб передачі інформації, сюжетні книги для дітей з абеткою); візуальні (реальні предмети, дидактичний навчальний матеріал для занять, об'ємні книги, картини, карти, фотокартки, схеми, таблиці, моделі, колекції, гербарії; тематичний навчальний матеріал), безпосередні предмети та об'єкти вивчення (пісок, ґрунт, вода рослини, макети об'єктів тощо), дидактичний ігровий матеріал –

розвивальні настільні ігри, конструктори, папки-шнурівки; 2) складні засоби: механічні візуальні пристрої (діаскоп, мікроскоп, діафільми, графопроектори); аудіювальні засоби (магнітофон, радіо), аудіовізуальні (навчальні відеофільми (звуковий фільм), мутфільми, телебачення, відеоманітофон, DVD-плеєри) та засоби, які автоматизують процес навчання (кабінети для проведення дослідницької діяльності, групові майданчики під відкритим небом для проведення дослідів з вивчення об'єктів природи, лабораторні кабінети, комп'ютери, мультимедійні дошки).

Якість дошкільної освіти у США обумовлюється кваліфікованістю та якісністю підготовки вихователів. У дослідженні з'ясовано, що вагому роль в окресленні вимог до професійної компетентності фахівців у США відіграють національні, загальнодержавні організації та установи, які розробляють *стандарти педагогічної освіти та вимоги до професійної компетентності вихователя*. Сучасна система підготовки кадрів дошкільної освіти складається із Ради професійного розвитку в дошкільній освіті, до якої входять Національна асоціація освіти дітей, Міжнародна асоціація освіти дітей та Головне управління "Хед Старт", що визначають освітню політику у сфері підготовки педагогічних кадрів, розробляють зміст програм професійної підготовки, стандарти та вимоги до професійної компетентності вихователів.

У *третьому розділі – "Удосконалення вітчизняної системи дошкільної освіти в контексті врахування американського досвіду в практиці дошкільних навчальних закладів України"* – визначено спільні й відмінні тенденції розвитку дошкільної освіти США та України в контексті глобалізації міжнародного освітнього простору; вивчено та проаналізовано позитивний американський досвід з організації дошкільної освіти, який доцільно враховувати в практиці вітчизняних дошкільних навчальних закладів та розроблено рекомендації щодо його використання в Україні.

У дисертації окреслено провідні тенденції розвитку дошкільної освіти США та України в контексті глобалізації міжнародного освітнього простору, до яких

належать: підвищення статусу дошкільного дитинства; спрямованість державної освітньої політики на охоплення дошкільною освітою більшої кількості дітей; модернізація системи дошкільної освіти; зміна освітньої парадигми в підходах до організації педагогічного процесу в дошкільних установах та ін.

Констатовано, що на сучасному етапі розвитку міжнародного освітнього простору однією з визначальних глобальних тенденцій є піднесення та утвердження статусу дитинства як особливо значущого, неповторного періоду життя людини. Про зміцнення статусу дитинства та дошкільної освіти в суспільстві свідчить поява міжнародних документів про охорону дитинства (“Освіта для всіх” (1990), “Конвенції ООН про права дитини” (1989), “Конвенції про боротьбу з дискримінацією у сфері освіти” (1960)), підвищення уваги до дитячої субкультури, дитячої творчості, зміна ставлення до дошкільного дитинства як повноцінного, важливого періоду становлення особистості. Американські вчені (С. Барнет, Е. Манн, Л. Массі, А. Рейнолдс, Д. Робертсон, Д. Темпл) переконані в тому, що інвестиції у дитинство, зокрема у дошкільну освіту, є доцільними і мають переваги не тільки в тому, що здобуваючи дошкільну освіту діти розумово розвиваються та соціалізуються, але й тому, що інвестуючи в забезпечення “щасливого повноцінного дитинства” хоча б один долар, країна отримує сім–тринадцять доларів прибутку в майбутньому. У дисертації акцентовано увагу на такій тенденції розвитку американської та вітчизняної дошкільної освіти, як охоплення якомога більшої кількості дітей дошкільною освітою та запровадження обов’язкової дошкільної освіти, що наближає Україну до кращих світових та європейських традицій.

Порівняльно-педагогічний аналіз тенденцій розвитку дошкільної освіти у США та Україні дозволив виокремити спільні та відмінні ознаки.

До *спільних ознак* розвитку дошкільної освіти у США та України належать: значне посилення демократизації й гуманізації освіти, нове бачення ролі дошкільної освіти в системі безперервної освітньої парадигми, зміна підходів до організації педагогічного процесу в дошкільних закладах на основі особистісно

орієнтованої освіти; регулювання розвитку дошкільної освіти на загальнодержавному рівні; надання дошкільним закладам вільного вибору програм, форм, методів, засобів розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку; здійснення ліцензування освітніх програм; формування вимог до компетентності дітей дошкільного віку; співпраця дошкільних установ з батьками та громадськими організаціями; розширення мережі дошкільних навчальних закладів; збільшення терміну підготовки фахівців дошкільної освіти.

Відмінними ознаками розвитку дошкільної освіти США та України є: різниця підходів до взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу; вибір підходів до організації освітнього процесу; джерела фінансування дошкільної освіти. Порівняльно-педагогічний аналіз дозволив дійти висновку, що маючи власну специфіку тенденцій розвитку дошкільної галузі, сучасній американській та українській дошкільній освіті у багатьох аспектах притаманна спільність із світовими тенденціями розвитку освіти дітей дошкільного віку, яка обумовлюється прагненням відповідати сучасному світовому рівневі педагогічної теорії і практики.

На основі порівняльної характеристики організації педагогічного процесу в дошкільних закладах США та України вивчено та проаналізовано американський досвід з організації дошкільної освіти, який доцільно враховувати в практиці вітчизняних дошкільних навчальних закладів.

На регіональному рівні: 1) послідовний розвиток державної системи дошкільної освіти, що забезпечує всім дітям рівні можливості в отриманні освітніх послуг незалежно від соціального статусу, національності, вікових, статевих та фізіолого-психологічних особливостей; 2) розробка механізмів щодо регулювання регіональної політики у напрямі стимулювання діяльності підприємств з надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти, а саме: створення при підприємствах, фірмах, кооперативних об'єднаннях широкої мережі дошкільних закладів чи окремих громадських дошкільних установ і центрів; 3) налагодження співробітництва міжнародних організацій дошкільної

освіти та вітчизняних дошкільних установ через їх залучення до міжнародних проектів дошкільної освіти; 4) створення умов для проведення наукових досліджень у дошкільній сфері, забезпечення на цій основі постійних взаємозв'язків дошкільних установ із вищими навчальними закладами; 5) підвищення статусу вихователів дошкільних навчальних закладів, покращення їхнього фінансового забезпечення; 6) залучення до фінансування дошкільної освіти альтернативних до державного бюджету джерел; 7) розробка фінансового механізму соціального захисту дітей, який передбачає фінансування дітей з неблагополучних та малозабезпечених сімей; 8) контроль за коштами, що виділяються державним та місцевим бюджетом на реалізацію регіональної освітньої політики із забезпечення якісної дошкільної освіти.

На рівні дошкільних навчальних закладів: 1) формування стратегії розвитку дошкільного закладу з метою забезпечення його ефективної співпраці з соціальними інституціями: місцевими органами самоврядування, регіональними органами виконавчої влади, освітніми центрами, громадськими організаціями та сім'ями вихованців; 2) створення фахової комісії контролю за якістю дошкільної освіти, незалежної ради, до якої входять батьки, вихователі та працівники інших дошкільних установ, що спільно працюють над упровадженням інноваційних технологій розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку; 3) забезпечення дистанційної співпраці дошкільних установ із соціальними інституціями (громадськими, приватними, релігійними організаціями) та сім'ями; 4) запровадження в педагогічний процес дошкільних навчальних установ інформаційних технологій; 5) залучення до розробки змісту дошкільних освітніх програм та навчальних планів закладу представників різних громад, організацій, товариств, приватних організацій, що забезпечить створення альтернативних програм дошкільної освіти; 6) збагачення програм дошкільної освіти *змістом*, який формує толерантність у взаєминах з представниками різних національностей, релігійних конфесій тощо, духовність дітей дошкільного віку, сприяє їхній соціалізації; 7) *запозичення форм, методів та засобів* організації

педагогічного процесу; 8) *збагачення розвивального середовища* дошкільних навчальних закладів; 9) *розширення співпраці педагогів з батьками* через урізноманітнення форм роботи з ними: психолого-педагогічний супровід просвіти батьків; створення умов для електронного листування вихователів з батьками вихованців через сайт дошкільного закладу; розсилка інформаційних листів звичайною та електронною поштою; залучення педагогами батьків до організації додаткової діяльності дітей, проведення зустрічей батьків з педагогічним колективом для спільного з ним планування діяльності дітей, допомога педагогу в організації навчально-розвивальної діяльності (читання дітям книг, навчання в'язанню, малюванню); залучення батьків до трудової діяльності, яка передбачає допомогу в прибиранні дошкільної установи та території навколо неї; залучення батьків, до управління дошкільною установою до складання кошторису дошкільного закладу та розробки вимог до педагогічних кадрів; організація спільних з батьками екскурсій, подорожей, літнього кемпінгу; співпраця дошкільних установ і батьків з громадськими, релігійними та приватними організаціями; видання журналів дошкільної установи.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення розвитку дошкільної освіти у США; визначено та проаналізовано американський досвід з організації дошкільної освіти, який доцільно враховувати в практиці вітчизняних дошкільних навчальних закладів і розроблено рекомендації щодо його використання в Україні.

Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для таких висновків:

1. Аналіз наукових джерел уможливив уточнення змісту і сутності базових понять “дошкільна освіта” (pre-school education), “передшкільна освіта” (pre-school, pre-kindergarten), “рання дошкільна освіта” (early childhood education (ECE)), “дошкілля” (kindergarten), “дошкільне виховання” (early childhood

upbringing) у педагогічній науці США. Встановлено, що термінологія американської теорії дошкільної освіти має свою специфіку і обумовлюється складністю освітньої системи країни та інтеграційними процесами у цій галузі, варіативністю закладів для дітей дошкільного віку.

2. Розкрито особливості розвитку теорії і практики американської дошкільної освіти в другій половині ХХ – початку ХХІ, які полягають у визначенні пріоритетності дошкільної галузі для країни; зміцненні демократії та гуманності в підходах до розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку; розробці та впровадженню національних освітніх стандартів дошкільної освіти; утвердженні та захисті прав і свобод дітей; використанні інновацій у педагогічному процесі дошкільних навчальних закладів.

Найвищими цінностями дошкільної освіти у США визначено: неповторність та самоцінність дошкільного дитинства, визнання його пріоритетності у житті людини; захист прав дитини; визнання права дитини на вільний вибір видів діяльності в умовах дошкільної установи; рівність шансів дітей для розвитку, виховання та навчання, отримання якісної дошкільної освіти, незалежно від національності, етнічної приналежності, статті, віку, особливостей психофізіологічного розвитку; інклюзивність дошкільної освіти; визнання індивідуальності, неповторності та унікальності кожної дитини.

Визначено, що концептуальними засадами дошкільної освіти США у другій половині ХХ – початку ХХІ є положення провідних концепцій американської філософії освіти, які еволюціонували від індивідуального підходу до роботи з дітьми через концепцію гуманістичного виховання і концепцію виховного середовища до компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів у дошкільній освіті. Сучасні концептуальні засади дошкільної освіти у США ґрунтуються на технократичних та ліберально-гуманістичних концепціях освіти, що передбачають спрямованість педагогічного процесу на всебічний гармонійний розвиток особистості, формування її життєвих компетентностей.

3. Сучасна система американської дошкільної освіти обумовлюється

адміністративним устроєм країни, до складу входять п'ятдесят штатів. Управлінням кожного штату розробляються нормативні положення, вимоги, стандарти дошкільної освіти, які забезпечують реалізацію обов'язкових для всіх штатів законів: "Хед Старт", "Цілі 2000", "Жодної дитини поза увагою", "План від 0 до 5". Охарактеризовано специфіку функціонування американської системи дошкільної освіти, яка полягає у: злагодженій роботі освітніх представництв дошкільної освіти кожного штату та Міністерством освіти; провідній ролі національних асоціацій і дослідних центрів дошкільної освіти; впровадженні в практику дошкільної освіти результатів педагогічних досліджень, здійснених науково-методичними установами; різноманітності та варіативності дошкільних установ, програм розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку; широких можливостях вибору форм, методів та засобів дошкільної освіти; конструктивній співпраці дошкільних установ з громадськими, релігійними, приватними організаціями, з батьками; гнучкій системі підготовки фахівців дошкільної освіти.

4. З'ясовано, що провідними тенденціями розвитку сучасної дошкільної освіти США та України в контексті глобалізації міжнародного освітнього простору є підвищення статусу дошкільного дитинства, як самоцінного, важливого й неповторного періоду життя людини та спрямованість освітньої політики на охоплення дошкільною освітою якомога більшої кількості дітей; а також визначено сутнісно-визначальні, змістово-процесуальні та організаційно-структурні тенденції.

До сутнісно-визначальних тенденцій розвитку дошкільної освіти у США належать: домінування концепцій особистісно зорієнтованого підходу в організації педагогічного процесу в дошкільних закладах; суб'єкт-суб'єктна взаємодія між педагогом та вихованцем; прагматизм у виборі підходу до організації педагогічного процесу в дошкільних установах. Сутнісно-визначальні тенденції розвитку дошкільної освіти України становлять: домінування концепції особистісно зорієнтованого підходу до організації педагогічного процесу у

дошкільних навчальних закладах; переорієнтація освітньої парадигми з об'єкт-суб'єктної на суб'єкт-суб'єктну; суб'єктивізм у виборі підходів до організації педагогічного процесу в дошкільних установах.

До змістово-процесуальних тенденцій розвитку дошкільної освіти США належать: надання дошкільній освіті пріоритету в освітній політиці держави; зростання ролі науково-дослідних та методичних установ, підвищення функціональної значущості дошкільної освіти; виділення в освітніх програмах, законопроектах компоненту базових вимог до учасників педагогічного процесу; підвищення рівня компетентності дітей, їхньої готовності до школи; акредитація дошкільними установами програм дошкільної освіти. До змістово-процесуальних тенденцій розвитку дошкільної освіти України зараховуємо: зростання ролі державної політики в дошкільній сфері – запровадження обов'язкової дошкільної освіти та реалізація концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року; державне фінансування дошкільної освіти та пошук альтернативних джерел фінансування; формулювання вимог до компетентності дітей дошкільного віку; зростання ролі науково-дослідних та методичних установ, підвищенні функціональної значущості дошкільної освіти; вдосконалення змісту Базового компонента дошкільної освіти, запровадження базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” та вдосконалення змісту програм “Дитина”, “Малятко”, “Дитина в дошкільні роки”, “Українське дошкілля” тощо.

До організаційно-структурних тенденцій розвитку дошкільної освіти США належать: збільшення терміну педагогічної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах та підвищення якості їх професійної підготовки; здійснення педагогічної сертифікації працівників дошкільних навчальних закладів, незалежно від типів та форм власності; формування широкої мережі звичайних та альтернативних дошкільних установ; проведення моніторингу ефективності програм дошкільної освіти, їх ліцензування; розширення співпраці дошкільних установ з батьками та громадськими, приватними, релігійними організаціями,

фірмами, корпораціями; співпраця з міжнародними організаціями дошкільної освіти. До організаційно-структурних тенденцій розвитку дошкільної освіти України зараховуємо: запровадження багаторівневої підготовки вихователів; розширення мережі дошкільних навчальних закладів; розширення форм співпраці з батьками, пошук шляхів співпраці з громадськими, приватними та релігійними організаціями, співпраця дошкільних закладів із зарубіжними організаціями дошкільної освіти.

5. Вивчено та проаналізовано американський досвід з організації дошкільної освіти, що полягає у розробці механізмів регулювання регіональної політики для стимулювання діяльності підприємств з надання освітніх послуг; налагодженні співробітництва міжнародних організацій дошкільної освіти з вітчизняними дошкільними установами через їх залучення до міжнародних проектів дошкільної освіти; а також досвід, який доцільно враховувати в практиці вітчизняних дошкільних навчальних закладів: формування стратегії розвитку дошкільного закладу; забезпечення дистанційної співпраці дошкільних установ з різними соціальними інституціями; залучення до розробки змісту дошкільних освітніх програм та навчальних планів представників різних громад, організацій, товариств, приватних організацій.

Порівняльний аналіз організації педагогічного процесу в сучасних американських та українських дошкільних установах засвідчив, що вітчизняна практика дошкільної освіти поступається американській в цілеспрямованості й системності, методичному і матеріально-технічному забезпеченні, гнучкості й конструктивності. У зв'язку з цим з метою вдосконалення організації дошкільної освіти в Україні рекомендовано:

– задля удосконалення управління дошкільною освітою: забезпечити концептуальне та науково-методичне обґрунтування усіх вагомих нововведень; створити умови для залучення кваліфікованих американських спеціалістів у інноваційну діяльність вітчизняних дошкільних навчальних закладів; створити умови для функціонування гнучкої, варіативної системи післядипломної освіти,

основу якої становлять курси підвищення кваліфікації фахівців дошкільної освіти; розширити участь вітчизняних дошкільних установ в міжнародних освітніх проектах дошкільної освіти через їх інформування щодо наявних міжнародних освітніх проектів та програм з дошкільної освіти; удосконалити організацію та діяльність дошкільних навчальних закладів через урізноманітнення їх типів (дошкільні ігрові групи, центри догляду за дитиною, дошкільні заклади для дітей раннього віку, лісові дошкільні установи, приватні, державні, громадські дошкільні заклади, повного і неповного робочого дня);

– задля оновлення змісту дошкільної освіти, форм і типів дошкільних установ: удосконалити зміст дошкільної освіти через ґрунтовне вивчення американських програм дошкільної освіти; збільшити питому вагу самостійного розвивального навчання дітей дошкільного віку; враховувати прогресивний досвід американських науковців та практиків з організації дошкільної освіти (здійснені реформи для удосконалення системи дошкільної освіти, альтернативні підходи до розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку); посилити увагу до розвитку, виховання та навчання обдарованих дітей та дітей з особливими потребами через їх інклюзивне навчання;

– задля удосконалення технологічного та навчально-методичного забезпечення вітчизняних дошкільних навчальних закладів: розробити альтернативні підходи до формування змісту освітніх програм з розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку; розширити навчальний план з урахуванням інтересів дітей – діяльність за вибором дитини (додаткові заняття); залучати приватні та громадські організації до діяльності дошкільних установ через створення умов для додаткових інвестицій у дошкільну освіту; урізноманітнювати підходи до організації педагогічного процесу через використання окремих американських форм, методів та засобів розвитку, навчання та виховання дітей.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів організації дошкільної освіти у США. Подальшого вивчення потребують такі проблеми: особливості

реалізації концепції “глобального виховання” в дошкільних закладах США; удосконалення змісту американської дошкільної освіти в різних типах навчальних закладів; науково-методичні засади співпраці дошкільного навчального закладу та батьків у США.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях

1. Король Н. І. Зарубіжні інноваційні технології полікультурного виховання особистості дошкільника / Н. І. Король // Вісник Прикарпат. ун-ту : Педагогіка / голов. ред. В. М. Головчак. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XIX/XX. – С. 139–143.

2. Король Н. І. Система дошкільної освіти в США: тенденції розвитку / Н. І. Король // Науковий вісник Миколаїв. держ. Університету : Педагогічні науки : [у 2-х т.] зб. наук. праць / за заг. ред. : В. Д. Будака, О. М. Пехоти. – Миколаїв, 2008. – Т. 2 : Проблеми передшкільної освіти в сучасних умовах. – С. 151–158.

3. Король Н. І. Формування полікультурної компетентності дітей дошкільного віку в контексті компетентнісного підходу в дошкільній освіті України / Н. І. Король // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. “Педагогіка і психологія” / Кримський держ. гуманіт. ін-т [та ін.]. – Ялта, 2009. – Вип. 21, ч. 4. – С. 142–147.

4. Король Н. І. Педагогічні технології формування особистості дитини в Україні та США / Н. І. Король // Педагогічні науки : зб. наук. праць / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон, 2009. – Вип. 5. – С. 168–171.

5. Мельник Н. І. Особливості реалізації сучасних педагогічних технологій дошкільної освіти в дошкільних закладах США / Н. І. Мельник // Вісник Черкаського університету. Сер. “Педагогічні науки”. – Черкаси, 2010. – Вип. 176. – С. 100–104.

6. Мельник Н. І. Особливості системи дошкільної освіти США в контексті інтеграції сучасних освітніх систем України в міжнародний освітній простір

/ Н. І. Мельник // Педагогічна теорія і практика : зб. наук. праць / Київський міжнародний ун-т. – К., 2010. – Вип. 1. – С. 192–203.

7. Мельник Н. І. Принципи побудови курікулуму дошкільної освіти в дошкільних закладах США / Н. І. Мельник // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць / за заг. ред. В. І. Сипченка. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – Ч. 2 : Спецвип. 4. – С. 155–163.

8. Мельник Н. І. Сучасні програми розвитку дітей в системі дошкільної освіти США / Н. І. Мельник // Імідж сучасного педагога. – 2010. – № 6/7. – С. 67–69.

9. Мельник Н. І. Концептуальні засади дошкільної освіти у США другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. / Н. І. Мельник // Наук. вісник Південноукр. нац. пед. ун-ту ім. К.Д.Ушинського : зб. наук. праць / голов. ред. А. М. Богуш. – Одеса, 2010. – № 5/6. – С. 27–32.

Матеріали конференцій

10. Король Н. І. Реалізація компетентнісного підходу в дошкільній освіті України та США / Н. І. Король // Формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в умовах глобалізації : матеріали V Міжнар. пед. читань (2 квіт. 2009 р.). – Херсон, 2009. – С. 13–15.

11. Король Н.І. Компетентнісно-орієнтований підхід як інноваційна стратегія в освітньому середовищі України в контексті Болонського процесу / Н. І. Король // Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Ялта, 5–7 берез. 2009 р.). – Ялта, 2009. – Ч. 1. – С. 124–128.

12. Король Н. І. Порівняльний аналіз формування полікультурної компетентності дітей дошкільного віку в дошкільній освіті України та США / Н. І. Король // Розвиток освіти в умовах полікультурного регіону : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9–11 квіт. 2009 р. – Ялта, 2009. – Вип. 5, ч. 2. – С. 18–22.

13. Мельник Н. І. Особливості реалізації педагогічної спадщини

О. А. Захаренка з організації родинного виховання в практичну діяльність вітчизняних дошкільних закладів / Н. І. Мельник // Спільна робота школи, сім'ї, громадськості з формування особистості, Людини, громадянина : матеріали Сьомих Всеукр. Захаренківських педагогічних читань / за заг. ред. Л. І. Прокопенко / Черкаський нац. ун-т імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2010. – С. 40–43.

14. Мельник Н. І. Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти США в контексті глобалізаційних процесів у світі / Н. І. Мельник // Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Ялта, 4–6 берез. 2010 р.). – Ялта, 2010. – Ч. 2. – С. 183–187.

15. Мельник Н. І. Аналіз ефективності державної програми дошкільної освіти в США – “Хед Старт” / Н. І. Мельник // Сучасні тенденції розвитку теорії і практики дошкільної освіти : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., (Полтава, 19–20 трав. 2010 р.) / М-во освіти і науки України, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка [та ін.]. – Полтава, 2010. – С. 98–101.

16. Мельник Н. І. Реалізація педагогічних технологій формування особистості дитини в загальноосвітніх та дошкільних закладах США / Н. І. Мельник // Психолого-педагогічні умови організації розвивального середовища в закладах освіти : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., (Херсон, 6–7 трав. 2010 р.) / Херсонський держ. ун-т. – Херсон, 2010. – С. 202–206.

АНОТАЦІЇ

Мельник Н. І. Розвиток дошкільної освіти у США. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Інститут проблем виховання НАПН України, Київ, 2011.

У дисертації в порівняльно-педагогічному аспекті досліджувалася проблема

розвитку дошкільної освіти США. Американський педагогічний досвід у сфері дошкільної освіти дітей проаналізовано з точки зору його особливостей, практичної значущості та можливостей його упровадження в практику вітчизняних дошкільних навчальних закладів. На підставі аналізу законодавчої бази, унаслідок вивчення нормативних положень і наукових джерел у дисертації охарактеризовано особливості розвитку американської дошкільної освіти. Обґрунтовано концептуальні засади сучасної дошкільної освіти у США, охарактеризовано її провідні концепції. Визначено сутність і зміст базових понять “дошкільна освіта”, “дошкілля”, “дошкільне виховання”, “рання дошкільна освіта”, “передшкільна освіта”, якими послуговуються американські фахівці. Розкрито особливості розвитку теорії і практики американської дошкільної освіти, вивчено структуру, специфіку системи дошкільної освіти у США, охарактеризовано підготовку фахівців дошкільної галузі. Визначено провідні тенденції розвитку дошкільної освіти в Україні та США в контексті сучасних глобалізаційних процесів у міжнародному освітньому просторі. Обґрунтовано необхідність та доцільність творчого врахування американського досвіду з організації дошкільної освіти в Україні та розроблено рекомендації щодо практичного використання цього досвіду у вітчизняних дошкільних навчальних закладах.

Ключові слова: концептуальні засади американської дошкільної освіти, система дошкільної освіти США, курікулум та програми американської дошкільної освіти, педагогічний процес у дошкільних навчальних закладах США, тенденції розвитку, американський досвід з організації дошкільної освіти.

Мельник Н. И. Развитие дошкольного образования в США. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Институт проблем воспитания НАПН Украины, Киев, 2011.

В диссертации в сравнительно-педагогическом аспекте исследована

проблема развития дошкольного образования в США. Американский педагогический опыт в сфере дошкольного образования детей проанализирован с точки зрения его особенностей, практической полезности и возможности его применения в условиях отечественной системы образования.

На основании анализа законодательной базы, изучения нормативных положений и научных источников в диссертации обоснованы особенности развития американского дошкольного образования в контексте государственной политики в стране, для которой характерно выбор приоритетов в пользу эффективной и качественной организации дошкольного образования на всех уровнях, начиная от Министерства образования, научно-исследовательских институтов и заканчивая дошкольными учреждениями. Проанализировано законы США по дошкольному образованию (“Хед Старт”, “Ни один ребенок не останется без внимания”, “План от 0 до 5” и другие).

В диссертации обоснованы концептуальные основы современного дошкольного образования в США, которые классифицированы на технократические (основаны на рациональной педагогической научной теории, которой присуще технологизация в формировании знаний, умений и навыков) и либерально-гуманистические (основаны на личностно ориентированном подходе к развитию, воспитанию и образованию детей). Изучение научных источников позволило сформулировать современные концепции развития, воспитания и образования детей дошкольного возраста, а именно: концепции “социального реконструктивизма”, “гражданского образования”, “образования для выживания”, “воспитания характера”, “поликультурного образования”, “образовательной среды”, “интегрированного развития личности”, “гуманистического образования”, для которых общей чертой является гуманистическая направленность педагогического процесса.

В исследовании определены сущность и содержание основных дефиниций “дошкольное образование”, “предшкольное образование”, “раннее дошкольное образование”, “дошколье”, “дошкольное воспитание”, которыми оперируют

американские специалисты. Установлено, что распространенным понятием для обозначения образования детей дошкольного возраста среди американских специалистов является “дошкольное образование” (Preschool education), так как оно наиболее детально обозначает задания и функции дошкольного образования в США. В работе раскрываются теоретические и организационные основы американской системы дошкольного образования: проанализировано ее сущность, структуру, специфику; исследовано особенности ее функционирования в единстве целей, принципов, содержания, форм и методов американского дошкольного образования. Установлено, что для системы дошкольного образования США присуще организационно-структурное единство всех ее компонентов, а именно: Министерства образования, сети научно-исследовательских учреждений, сети дошкольных учреждений и образовательных программ. Анализ системы образования и ее компонентов подтвердил связь между сетью дошкольных учреждений и образовательными программами, которые используются этими учреждениями. К наиболее популярным программам принадлежат: “Хед Старт”, “Хай Скоуп”, “Хайпи”, “Бенк Стрит”, программы, которые построены по методике Монтессори и “Вальдорфские программы для детей”. Курикулум дошкольного образования в США – это теоретическая основа организации педагогического процесса в дошкольном учреждении, которая обязательно должна учитываться при разработке программ и отборе форм, методов и средств для развития, воспитания и обучения детей дошкольного возраста.

В диссертации проанализировано подготовку специалистов в сфере дошкольного образования, качество которой обеспечивается стандартами педагогического образования и требованиями к профессиональной компетентности воспитателя. Современная система подготовки кадров дошкольного образования в США состоит из Совета профессионального развития в дошкольном образовании, к работе которого причастны Национальная ассоциация образования детей, Международная ассоциация образования детей и

Главное управление программой “Хед Старт”.

Произведен сравнительный анализ ведущих тенденций развития дошкольного образования в США и Украине. Доказано, что они соответствуют общемировым тенденциям, хотя и обладают определенными особенностями. Осуществленный сравнительный анализ организации дошкольного образования в США и Украине показал, что украинская практика дошкольного образования уступает американской в целенаправленности, системности, методическом и материально-техническом обеспечении, гибкости и конструктивности, в связи с чем в исследовании проанализирован американский опыт и возможности его творческого использования в Украине. Разработанные рекомендации по усовершенствованию организации дошкольного образования в Украине, с учетом опыта США.

Ключевые слова: концептуальные основы американского дошкольного образования, система дошкольного образования США, курикулум и программы дошкольного образования, педагогический процесс в дошкольных образовательных учреждениях, тенденции развития, американский опыт организации дошкольного образования.

Melnik N. I. Development of pre-school education in USA. – Manuscript.

Scientific thesis for a Candidate degree in speciality 13.00.08 – Pres-school Pedagogics. – The Institute of upbringing problems of the NAPS of Ukraine, Kyiv, 2011.

The problem of the development of pre-school education in USA in the comparative and pedagogical aspects is researched. American pedagogical experience of pre-school education is analyzed from practical point of view, its peculiarities and possibility of its use and adaptation in Ukrainian system of pre-school education.

The peculiarities of pre-school education development in USA in the context of educational policy of the country are described in the dissertation. Main basis and conception of USA pre-school education are analyzed in the research; it also specifies

the content of the basic notions for pre-school: “pre-school education”, “kindergarten”, “early childhood upbringing”, “pre-school” (pre-kindergarten), that American specialists use. The system of pre-school education of USA is described: aim, principles, content, forms and methods of American pre-school education are characterized. The peculiarities of pre-school specialist preparation is presented in the dissertation. The main tendencies of pre-school education development in USA and Ukraine in the context of modern educational globalization are distinguished in the scientific work. The author theoretically defines possibilities of use of American pedagogical experience in Ukraine. Based on creative application of American experience of pre-school organization, the offered recommendation enables realization of the suggested possibilities in Ukrainian pre-school educational establishments.

Key words: conceptual basis of American pre-school education, USA pre-school education system, USA pre-school curricular and programs, pedagogical process in pre-school educational establishments, tendencies of pre-school education development, American experience of pre-school organization.